

5. Дорошенко Т.С. Великий комплексний словник української мови / Т.С. Дорошенко. Харків: Торсінг плюс, 2009. 768 с.
6. Загоруйко О.Я. Великий універсальний словник української мови / О.Я. Загоруйко. Харків: Торсінг плюс, 2010. – 768 с.
7. Івченко А.О. Тлумачний словник української мови. Х.: Фоліо, 2006. 540 с.
8. Короткий тлумачний словник української мови / Уклад. Д.Г. Гринчишин, Л.Л. Гумецька, В.Л. Карпова. – К.: Радянська школа, 1978. – 296 с.
9. Митрополит Лларіон Етимологічно-семантичний словник української мови. В 4 томах. Т. 4: П – Я. / Митрополит Лларіон. Вінніпег/Канада: Волинь, 1994. 536 с.
10. Новий тлумачний словник української мови. У 4 т. / Уклад. В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. Т. 4 (Р-Я). – К.: Видавництво «Аконіт», 1998. 944 с.
11. Словарь української мови. Упорядкував з додатком власного матеріалу Б. Грінченко: В 4 томах. Т. 4 Р-Я / НАН України. Ін-т української мови. К.: Наукова думка, 1997. 616 с.
12. Словник староукраїнської мови XIV-XV ст. У двох томах. Т. 2 Н- Θ (Ред. кол.: Д.Г. Гринчишин, Л.Л. Гумецька, І.М. Керницький). К.: Наукова думка, 1978. 592 с.
13. Словник української мови Т.11 Х-Б. / [Уклад. І.К. Білодід] К.: Видавництво «Наукова думка», 1980. 700 с.

КОВАЛЕНКО Борис

ФОЛЬКЛОРНА СПАДЩИНА З. ДОЛЕНГИ-ХОДАКОВСЬКОГО ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ПОДІЛЬСЬКИХ ГОВІРОК

Питання розвитку української літературно-національної мови не може бути ґрунтовно опрацьованим без глибокого вивчення важливого чинника української національної культури, її безцінного духовного скарбу народного – фольклору. Як відомо, формування мовно-літературних норм відбувалося не без впливу високохудожніх зразків народної творчості. Мова українського фольклору вивчається з погляду значення її для мовотворчості окремих письменників, для стилістичної диференціації виражальних засобів літературної мови, а також як самодостатній щодо структурно-семантичної організації та естетичних функцій предмет у системі національних культурних вартостей [5: 354].

Мовно-стилістичні ресурси фольклорного контексту не перестають бути об'єктом досліджень із часів О.О. Потебні, який передбачив спроможність народнописаного тексту стати об'єктом багатьох дисциплін, що вивчають засади національних духовних і культурних пріоритетів.

Фольклор Поділля здавна привертав до себе увагу шанувальників і збирачів. Саме завдяки збереженим архівам та столітнім записам, сучасні нащадки мають змогу ознайомитись із невичерпною скарбницею усної народної творчості.

Народна поезія цього краю знайшла відголосок у польській історико-краєзнавчій літературі Зоріана Доленги-Ходаковського, Вацлава Залеського, Жеготи Паулі, Оскара Кольберга та ін. До фольклорних матеріалів, що зберігають цінні мовні свідчення, належать українські народні пісні, записані відомим польським археологом, фольклористом та етнографом, дослідником давньої культури слов'ян З. Я. Доленгою-Ходаковським на початку XIX ст. Як зазначають учені, його доробок – це видатний набуток не тільки української, а й загальнослов'янської фольклористики, це першаспроба систематичного, усвідомленого записування пісенності українського народу в її жанровій різноманітності, у великій кількості зразків і на широкій території – Галичини, Волині, Поділлі, Поліссі й Наддніпрянщині. Більшість пісень, записаних ним, збереглася до нашого часу в рукописах-автографах і копіях з його записів. Із автографів дійшли до нас три збірники: перший – без заголовку, писаний латинкою; другий – під заголовком “Лелева” російським правописом початку XIX ст. (обидва вони зберігаються у відділі рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, ф. 99, од. зб. 199 і 188 відповідно); третій автограф, названий збирачем “Śpiewy słowiańskie pod strzechą wiejską zbierane”, знаходиться у Тернопільському краєзнавчому музеї, куди він потрапив від спадкоємців архіву В. Гнатюка [1: 91]. Українські, білоруські та польські пісні подано латинкою, російські –

гражданським правописом. Українських пісень у рукописах фольклориста дослідники його творчості нараховують понад дві тисячі і, на жаль, вони й досі належно не поціновані, а особливо мовознавцями-діалектологами. Цінність рукописів полягає не лише у багатстві матеріалів, записаних безпосередньо з уст народу на широкій території, а й у тому, що З. Доленга-Ходаковський у своїх записах нерідко прагнув також зберегти діалектні особливості мови, передати живе звучання, вимову певних слів і звуків.

Записані дослідником пісні зберігають значну кількість слів і висловів, які сьогодні або не вживаються в українській літературній мові, або ж побутують лише на певній території, про що свідчить їх фіксація у словниках української мови з ремарками *діал.* та *заст.*: *доідати* – *діал.* набридати, досаджати, докучати [4, II: 349]; *ззуміти* – думати, міркувати (лексема *зуміти* не фіксується у “Словнику української мови”, однак вона є у “Словарі української мови” Б. Д. Грінченка зі значенням ‘зійти з розуму’ та з покликанням на Подільську губернію) [3, II: 188]; *одвітати* – відповідати (відвіт – *заст.* відповідь) [4, I: 565]; *заушинци* – *діал.* сережки [4, III: 63]; *ловчик* – мисливець [3, II: 373] та ін. Дослідник українських народних пісень О. І. Дей наводить ще й такі архаїчні лексеми, які трапляються в рукописах З. Я. Доленги-Ходаковського: *ісходеньки* – ‘ступеньки східців’; *кудра* – ‘крона дерева’; *необмівци*: “тепер люди – необмівци, где ся зойдут, все об дівци”; *скутити* – ‘зсадити, зняти’: “як би нам скутити сокола з явора”; *повні повниці* – ‘повні келехи’; *коло кур приїздити* – ‘рано’; *слідоньки слідувати, леть звисочка* та ін. [2: 38].

У цих піснях фіксуємо форми: а) старого знах. відм. замість род. відм.: “*На Івася-бояре*”, тобто: на Івасевих бояр; б) колишнього оруд. відм. іменників *б-основ*: “*Шлет мене по водицу з великими да відерци*”; в) дав. давального самостійного відм.: “*Бо за старого ідучи, – із шанги вінки в’ючи: за молодого ідучи, – з рутки вінки в’ючи*”; г) колишню форму наз. відм. множ. у-основ (“*Щось нам двір покопало... – чи з ліса медведове, чи зо села сватенькове?*”); д) форми двоїни: “*Ой чи диво, чи не диво: Звойовали дівки дві місті, Молодици дві селі...*”, “*Не журися, дівчино, тій великій шкоді, Маю пару лебедів, пошлю їх проти воді*”.

Отже, лише автентичні тексти з Поділля є основою для вивчення побуту, діалектних особливостей мови подолян, звичаїв і навіть світовідчуття людей цього регіону. Записи пісень мають велике наукове значення і є вагомим внеском в українську фольклористику. Цей цікавий матеріал, який презентує основні ознаки подільського говору, може слугувати цінним і надійним джерелом для вивчення динаміки діалектного мовлення Поділля.

Література

1. Дей О. І. Автограф “Слов’янських пісень...” З. Доленги-Ходаковського – знайдено / О. І. Дей // Народна творчість та етнографія. – К., 1973. – № 1. – С. 91–94.
2. Дей 1975: Дей О. І. *Сторінки історії української фольклористики* / Олексій Дей. – К., 1975. – 272 с.
3. Словарь української мови [упорядкував з додатками власного матеріалу Борис Грінченко]: у 4-х т. – К., 1907-1909.
4. Словник української мови / За заг. ред. І.К.Білодіда. – Т. I-XI. – К.: Наук. думка, 1970 – 1980.
5. Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), М.П.Зяблюк та ін. – К.: Українська енциклопедія, 2000.

КОВАЛЕНКО Наталія

ВІДОБРАЖЕННЯ РОДИННОЇ ОБРЯДОВОСТІ У ФРАЗЕМІЦІ СУЧАСНИХ ГОВІРОК

Загальновідомо, що фразеологізми найповніше зберігають особливості розуміння законів навколишнього світу певним етносом, усвідомлення свого місця в ньому. Записи минулих століть та сучасні збірки фольклорних, етнографічних і діалектологічних текстів про народні обряди (родинні та календарні) уможливають укладання бази даних матеріальної